

Λεξιλογικός δανεισμός και γλωσσική διδασκαλία

Ομιλία που παρουσιάστηκε
στο Workshop του Γραφείου Παιδείας Αμέσου Αρχιεπισκοπικής
Περιφέρειας,
στο St Demetrios High School, Astoria, Νέα Υόρκη,
στις 2 Νοεμβρίου 2010,
από τον Γεώργιο Παπαναστασίου, Επίκουρο Καθηγητή Ιστορικής
Γλωσσολογίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
και Διευθυντή του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών

1. Ο λεξιλογικός δανεισμός

Είναι ευρύτατα γνωστό ότι όλες οι γλώσσες των οποίων οι ομιλητές έρχονται σε επαφή δανείζουν ή μία στην άλλη λεξιλογικό υλικό, δηλαδή λέξεις. Αυτό έχει συμβεί σε αρκετά μεγάλο βαθμό μεταξύ ελληνικής και αγγλικής, ούτως ώστε οι ομιλητές της μιας γλώσσας που τυχαίνει να γνωρίζουν ή να μαθαίνουν τη δεύτερη εύκολα διαπιστώνουν την ύπαρξη όμοιων λέξεων, δηλαδή λέξεων με παρόμοια μορφή και σημασία. Π.χ. στα αγγλικά και στα ελληνικά χρησιμοποιούμε σήμερα τη λέξη ελλ. *χόμπι* / αγγλ. *hobby*, η οποία είναι δάνειο από την αγγλική προς την ελληνική, αλλά και τη λέξη ελλ. *δημοκρατία* / αγγλ. *democracy*, η οποία είναι δάνειο από την ελληνική προς την αγγλική.

Ο προβληματισμός τον οποίο θα προσπαθήσω να αναπτύξω αφορά τους τρόπους με τους οποίους το φαινόμενο του δανεισμού εμπλέκεται στη διδασκαλία της ελληνικής σε παιδιά ή ενήλικες που γνωρίζουν αγγλικά, ενώ θα δούμε αν το φαινόμενο προσφέρεται για αξιοποίηση από την πλευρά του διδάσκοντα προς όφελος της διδασκαλίας, αλλά και τι θα πρέπει να προσέξει ο ίδιος όταν εμπλέκονται παρόμοια ζητήματα δανεισμού.

Για να αντιμετωπίσουμε όμως σε σωστή βάση τα ερωτήματα αυτά πρέπει να πούμε δυο λόγια για τις αιτίες και για τα είδη του δανεισμού, καθώς, όπως θα δούμε στη συνέχεια, υπάρχουν διάφοροι τρόποι με τους οποίους μια λέξη μπορεί να περάσει από μια γλώσσα σε μια άλλη. Θα ξεκινήσουμε με μια βασική – και ίσως κάπως αυτονόητη – αρχή. Μια γλώσσα δανείζεται αυτό που δεν έχει, αυτό που χρειάζεται. Τα δάνεια ικανοποιούν επικοινωνιακές ανάγκες που μια γλώσσα δεν τις καλύπτει, γι' αυτό και απευθύνεται σε μια άλλη γλώσσα, από την οποία θα δανειστεί τα στοιχεία που της χρειάζονται. Ας δούμε στη συνέχεια τις κατηγορίες των δανείων.

2. Κατηγορίες δανείων

Η πρώτη κατηγορία δανείων είναι τα 'άμεσα', δηλαδή λέξεις που περνούν αυτούσιες από τη μια γλώσσα στην άλλη. Εδώ ανήκουν παραδείγματα όπως: (από τα αγγλικά στα ελληνικά) *άλμπατρος* < αγγλ. *albatros*, *ανακόντα* < αγγλ. *anaconda*, *γκάγκστερ* < αγγλ. *gangster*, *δολάριο* < αγγλ. *dollar*, *μπαρ* < αγγλ. *bar*, *σλίπιν μπαγκ* < αγγλ. *sleeping bag*, *σουπερμάρκετ* < αγγλ. *supermarket*, *τένις* < αγγλ. *tennis*, *χόμπι* < αγγλ. *hobby*. (από τα

ελληνικά στα αγγλικά) *anarchy* < ελλ. αναρχία, *history* < ελλ. ιστορία, *democracy* < ελλ. δημοκρατία, *philosophy* < ελλ. φιλοσοφία. Στις περιπτώσεις αυτές έχουμε δανεισμό, δηλαδή πέρασμα από τη μια γλώσσα στην άλλη, τόσο της μορφής όσο και της σημασίας της λέξης.

Μια δεύτερη κατηγορία δανείων, τα οποία δεν τα αντιλαμβανόμαστε τόσο εύκολα, είναι αυτά που ονομάζουμε 'μεταφραστικά'. Για παράδειγμα, η λέξη *ουρανοξύστης* είναι κατασκευασμένη από τις ελληνικές λέξεις *ουρανός* και *ξύνω* και την κατάληξη *-της*, που σχηματίζει αρσενικά ουσιαστικά. Η ετυμολογία της όμως δεν σταματάει εδώ. Με άλλα λόγια, ο λόγος για τον οποίο σχηματίστηκε η λέξη αυτή και μάλιστα με τη συγκεκριμένη δομή, με την επιλογή δηλαδή αυτών και όχι άλλων λέξεων για τον σχηματισμό του συνθέτου, βρίσκεται στην αγγλική, και συγκεκριμένα στη λέξη *scy-scraper*. Πράγματι, κάτι τέτοιο φαίνεται απολύτως λογικό, θα λέγαμε αυτονόητο, αφού στην Αμερική πρωτοεμφανίστηκαν οι ουρανοξύστες ως αντικείμενα αναφοράς και από την αγγλική γλώσσα πέρασαν σε άλλες, στα ελληνικά, στα γαλλικά *grate-ciel*, στα ιταλικά *grattacielo*, στα ισπανικά *rascacielos*, κτλ. Η περίπτωση αυτή είναι χαρακτηριστική αυτού που ονομάζουμε μεταφραστικό δάνειο: τη δομή της νεοελληνικής λέξης (αλλά και των λέξεων των υπόλοιπων γλωσσών) την υπαγορεύει η αγγλική, η οποία μεταφράζεται και δημιουργεί τον νεοελληνικό όρο. Αντικείμενο δανεισμού είναι, στην περίπτωση αυτή η σημασία και η δομή – όχι η μορφή, που είναι ελληνική. Για παράδειγμα, *αμμόλοφος* < αγγλ. *sandhill*, *αυτοέλεγχος* < αγγλ. *self-control*, *βατραχάνθρωπος* < αγγλ. *frogman*, *γιγαντοθόνη* < αγγλ. *giant screen*, *διαστημόπλοιο* < αγγλ. *spaceship*, *ημίχρονο* < αγγλ. *half-time*, *πετρελαιοπηγή* < αγγλ. *oil-well*, *τερματοφύλακας* < αγγλ. *goalkeeper*, *υπερδύναμη* < αγγλ. *superpower*, *υπνόσακος* < αγγλ. *sleeping bag*.

Υποκατηγορία των μεταφραστικών δανείων είναι τα σημασιολογικά δάνεια. Είναι γνωστό ότι η ελληνική λέξη *ποντίκι* σήμαινε και σημαίνει το γνωστό τρωκτικό. Τα τελευταία χρόνια όμως έχει αποκτήσει μια επιπλέον σημασία, αυτή του 'εξαρτήματος ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή με το οποίο κινείται κανείς στην οθόνη'. Το εξάρτημα αυτό πρωτοεμφανίστηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου του δόθηκε η ονομασία *mouse*. Οι Έλληνες που άκουσαν για πρώτη φορά τον ξένο όρο αντιλήφθηκαν τον συσχετισμό με το όνομα του τρωκτικού και μετέφρασαν τον νέο αγγλ. όρο *mouse* ως *ποντίκι*, προσθέτοντας στην υπάρχουσα νεοελληνική λέξη μια νέα σημασία, αυτή του 'εξαρτήματος ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή'. Η λέξη *ποντίκι*, επομένως, δανείστηκε τη νέα σημασία από την αγγλική λέξη. Αντικείμενο δανεισμού είναι, στην περίπτωση αυτή, μόνο η σημασία, καθώς η μορφή (*ποντίκι*) προϋπάρχει στην ελληνική, τη γλώσσα που δέχεται το δάνειο. Άλλα παραδείγματα: *αστέρας* 'διάσημος ηθοποιός' < αγγλ. *star*, *γεφυρώνω* 'συμβιβάζω αντίθετες απόψεις' < αγγλ. *bridge*, *ισχύς* (ως όρος της φυσικής) < αγγλ. *power*, *κεφαλή* (πικάπ, μαγνητοφώνου, βίντεο· πυρηνική κεφαλή) < αγγλ. *head*, *νέφος* 'σύννεφο καπνού, διοξειδίου / μονοξειδίου του άνθρακα' < αγγλ. *cloud*, *νονός* 'αρχηγός ομάδας του υποκόσμου' < αγγλ. *godfather*.

Στην ευρύτερη κατηγορία των μεταφραστικών δανείων ανήκουν και οι δάνειες φράσεις, που προκύπτουν και αυτές από μετάφραση. Εδώ τα παραδείγματα είναι χιλιάδες: αργό πετρέλαιο < αγγλ. *crude oil*, άρση βαρών < αγγλ. *weight-lifting*, δημόσιες σχέσεις < αγγλ. *public relations*, έλεγχος γεννήσεων < αγγλ. *birth control*, ζώνη ασφαλείας < αγγλ. *safety belt*, ιπτάμενο δελφίνι < αγγλ. *flying dolphin*, καρδιακή προσβολή < αγγλ. *heart attack*, πλύση εγκεφάλου < αγγλ. *brain wash*.

Σε μια τρίτη κατηγορία δανείων ανήκουν αγγλικές λέξεις όπως *zoology*, *electrotherapy*, *hepatorragia*, *thermodynamics*, *cardiologist*, *neurologist*, *radiophone*. Με την πρώτη ματιά θα τις χαρακτηρίζαμε ελληνικές. Μάταια όμως θα τις αναζητούσαμε σε κάποιο λεξικό της αρχαίας ελληνικής, και αυτό είναι απολύτως φυσικό, αφού οι αρχαίοι δεν είχαν καρδιολόγους, νευρολόγους, ή ραδιόφωνα, δεν γνώριζαν την ηπατορραγία ως πάθηση ούτε τη θερμοδυναμική ως κλάδο της φυσικής. Και, επίσης, ο Αριστοτέλης, παρόλο που σε διάφορα συγγράμματά του μελέτησε τα ζώα, δεν χρησιμοποίησε ποτέ τον όρο ζωολογία. Το ερώτημα είναι πώς προέκυψαν αυτές οι αγγλικές λέξεις και από πού προήλθαν οι αντίστοιχες νεοελληνικές, ζωολογία, ηλεκτροθεραπεία, ηπατορραγία, θερμοδυναμική, καρδιολόγος, νευρολόγος, ραδιόφωνο. Η απάντηση είναι ότι οι λέξεις αυτές σχηματίστηκαν από ξένους, σε ξένες γλώσσες, αλλά με αρχαία ελληνικά στοιχεία. Άγγλοι, Γάλλοι, Αμερικανοί, Γερμανοί κτλ. επιστήμονες χρησιμοποίησαν τα αρχαία ελληνικά πρώτα και δεύτερα συνθετικά ζωο- (ζών), ηλεκτρο- (ήλεκτρον), ηπατο- (ήπαρ), θερμο- (θερμός), καρδιο- (καρδία), νευρο- (νεύρον), -λογία (λέγω), -θεραπεία (θεραπεία), -λόγος (λέγω), -ρραγία (ρήγνυμι), για να κατασκευάσουν αγγλικές, γαλλικές, γερμανικές κτλ. λέξεις, τις οποίες στη συνέχεια δανείστηκε η νέα ελληνική, και, αναγνωρίζοντας την απώτερη αρχαιοελληνική τους προέλευση δεν τις υιοθέτησε ως άμεσα δάνεια, π.χ. ζοόλοτζι, ηλεκτροθέραπι, επατοράγκια, θερμονταϊνάμικς, καρντιόλοτζιστ, νιουρόλοτζιστ, ρέιντιοφοουν, αλλά ως ζωολογία, ηλεκτροθεραπεία, ηπατορραγία, θερμοδυναμική, καρδιολόγος, νευρολόγος, ραδιόφωνο.

3. Κατηγορίες δανείων και γλωσσική διδασκαλία

Περνάμε τώρα σε πρακτικότερα θέματα και κυρίως σε αυτά που συνδέονται με τη διδασκαλία της νέας ελληνικής σε παιδιά ή ενήλικες που μιλούν αγγλικά. Όπως αναφέρθηκε, μια γλώσσα δανείζεται αυτό που δεν έχει, και αυτό σημαίνει ότι, όταν μια λέξη περνάει από την αγγλική στη νέα ελληνική, η νέα ελληνική δανείζεται μόνο ό,τι της χρειάζεται, δηλαδή τον τρόπο να μιλήσει για έννοιες που εκείνη τη στιγμή δεν έχει άλλο τρόπο να τις εκφράσει. Το αποτέλεσμα είναι, και αυτό το βλέπουμε πολύ συχνά σε άμεσα δάνεια της πρώτης κατηγορίας, ότι άλλοτε ένα νεοελληνικό δάνειο χρησιμοποιείται με όλες τις σημασίες της αγγλικής λέξης και άλλοτε μόνο με μία ή με κάποιες από αυτές. Θα το δούμε αυτό με παραδείγματα.

Στις λέξεις που αναφέραμε προηγουμένως, άλμπατρος < αγγλ. *albatros*, ανακόντα < αγγλ. *anaconda*, γκάγκστερ < αγγλ. *gangster*, δολάριο < αγγλ. *dollar*, μπαρ < αγγλ. *bar*, σλίπιν μπαγκ < αγγλ. *sleeping bag*, σουπερμάρκετ

< αγγλ. *supermarket*, τένις < αγγλ. *tennis*, χόμπι < αγγλ. *hobby*, οι σημασίες της αγγλικής και της ελληνικής λέξης ταυτίζονται. Με άλλα λόγια, δανειστήκαμε την αγγλική λέξη με το σύνολο του σημασιολογικού της πεδίου. Αυτό σημαίνει ότι, μόλις ο αγγλόφωνος ακούει ή διαβάζει την ελληνική λέξη, π.χ. *άλμπατρος*, μπορεί να καταλάβει τι σημαίνει, ανασύροντας τη σχετική πληροφορία από τη δική του γλώσσα. Το ίδιο συμβαίνει και όταν η αγγλική λέξη έχει περισσότερες από μία σημασίες, που έχουν περάσει όλες και στην ελληνική, π.χ. *δολάριο* ‘το νόμισμα των Η.Π.Α.’, ‘το νόμισμα του Καναδά’, ‘το νόμισμα της Αυστραλίας’ κτλ. Επομένως, για την εκμάθηση αυτών των λέξεων στη γλώσσα-στόχο, δηλαδή στην ελληνική, ο αγγλόφωνος δεν χρειάζεται να καταβάλει ιδιαίτερη προσπάθεια.

Ας δούμε όμως και κάποιες άλλες περιπτώσεις. Οι σημασίες της αγγλικής λέξης *outsider*, όπως τις περιγράφει το Encarta World English Dictionary είναι: ‘1. somebody who is not part of a particular group or organization; 2. a competitor or candidate who is considered unlikely to win’. Προφανώς από τις σημασίες αυτές η ελληνική έχει δανειστεί μόνο τη 2. (Για τη σημασία 1 η ελληνική χρησιμοποιεί λέξεις όπως *ξένος*, *παρείσακτος*.)

Ακολουθούν οι σημασίες της αγγλικής λέξης *party*: ‘1. a social gathering to which people are invited in order to enjoy themselves and often to celebrate something; 2. a group of people who are doing something together; 3. an organization of people who share the same broad political views and aims, usually attempting to elect members to government positions; 4. a detachment of soldiers given a particular task; 5. a person or a group of people acting together and forming one side in an agreement, contract, dispute, or lawsuit; 6. an individual’. Προφανώς από τις σημασίες αυτές η ελληνική έχει δανειστεί μόνο την 1. (Για τις άλλες σημασίες η ελληνική διαθέτει τις λέξεις *κόμμα*, *ομάδα*, *πλευρά* κτλ.)

Περνάμε στις σημασίες της αγγλικής λέξης *penalty*: ‘1. a legal or official punishment such as a fine or imprisonment for committing a crime or other offense; 2. a punishment such as a fine for failing to fulfill the terms of a legal agreement; 3. something unpleasant suffered as the result of an unwise action; 4. a disadvantage imposed on a player or team for breaking a rule in a sport or game, for example, a free shot at the goal awarded to the opposing side; 5. penalty kick; 6. a goal scored from a penalty in soccer’. Προφανώς από τις σημασίες αυτές η ελληνική έχει δανειστεί τις 4, 5 και 6. (Για τις άλλες σημασίες η ελληνική διαθέτει τις λέξεις *τιμωρία*, *ποινή* κτλ.)

Τέλος, οι σημασίες της αγγλικής λέξης *western* είναι: (επίθ.) ‘1. situated in the west of a region or country; 2. situated in or facing the west; 3. native to the west of a region or country; 4. blowing from the west; 5. lying west of the prime meridian; (ουσ.) a movie, radio or television program, novel, or story set in the western part of the United States, usually during the second half of the 19th century’. Από τις δύο σημασίες η ελληνική έχει δανειστεί τη σημασία του ουσιαστικού. (Για τις σημασίες του επιθέτου η ελληνική χρησιμοποιεί τη λέξη *δυτικός*.)

Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, ότι θεωρητικά υπάρχει ο κίνδυνος το παιδί ή ο ενήλικας που μαθαίνει ελληνικά να ακούσει, να μάθει τις ελληνικές λέξεις *αουτσάιντερ*, *πάρτι*, *πέναλτι*, *αντεργκράουντ*, *γουέστερν*, και να μην τις χρησιμοποιήσει μόνο με τη σημασία που έχουν στα νέα ελληνικά αλλά να αποδώσει σε αυτές και κάποια ή κάποιες από τις σημασίες που έχουν μόνο στα αγγλικά, π.χ. να πει: *Το χρηματικό πέναλτι ήταν μεγάλο...* (και όχι η *χρηματική ποινή*), *Δεν μου αρέσει αυτό το αντεργκράουντ διαμέρισμα* (και όχι το υπόγειο), κτλ. Τον κίνδυνο αυτό είναι καλό να το λαμβάνει υπόψη του ο διδάσκων, και να καθιστά σαφή τη διαφορά της σημασίας ή της χρήσης της λέξης που έχει περάσει ως δάνειο από τη μία γλώσσα στην άλλη.

Ακόμη πιο ανεπιθύμητες μπορεί να είναι οι συνέπειες όταν, κατά τη διαδικασία του δανεισμού προς τη μία ή την άλλη γλώσσα, η σημασία έχει διαφοροποιηθεί αρκετά: Ένα παράδειγμα, η εσφαλμένη χρήση του οποίου θα μπορούσε να οδηγήσει σε δυσάρεστες καταστάσεις, αφορά την αγγλική λέξη *idiot* ‘άνοητος’, η οποία προέρχεται από το (αρχ.) ελλ. *ιδιώτης*. Η λέξη στα νέα ελληνικά σημαίνει ‘αυτός που δεν ασκεί δημόσιο λειτουργήμα’, και δεν έχει καμία σχέση με την αρνητική σημασία που έχει πάρει η λέξη στα αγγλικά.

Στα ‘μεταφραστικά’ δάνεια, του τύπου *ουρανοξύστης*, *βατραχάνθρωπος*, ο ομιλητής της αγγλικής που θα ακούσει για πρώτη φορά την ελληνική λέξη δεν θα έχει κανένα πρόβλημα να καταλάβει τη σημασία της, αρκεί να γνωρίζει τα συνθετικά της. Αν ξέρει ότι *βάτραχος* σημαίνει ‘frog’ και *άνθρωπος* σημαίνει ‘man’, μπορεί να αντιληφθεί αμέσως ότι *βατραχάνθρωπος* σημαίνει ‘frogman’. Στα περισσότερα δάνεια αυτής της κατηγορίας οι σημασίες της ελληνικής και της αγγλικής λέξης είναι παρόμοιες, καθώς οι ανάγκες που επέβαλαν τη δημιουργία των αγγλικών όρων είναι ανάλογες με αυτές που οδήγησαν και την ελληνική να τις μεταφράσει. Έτσι, στα παραδείγματα που αναφέραμε (π.χ. *αμμόλοφος* < αγγλ. *sandhill*, *αυτοέλεγχος* < αγγλ. *self-control* κτλ.), υπάρχει πλήρης μορφολογική και σημασιολογική αντιστοιχία ανάμεσα στην αγγλική και στην ελληνική λέξη, με αποτέλεσμα να μην είναι ιδιαίτερα δύσκολο ο ομιλητής της μιας γλώσσας να περάσει στην άλλη. Κατά τη διδασκαλία ο διδάσκων έχει τη δυνατότητα να εκμεταλλευτεί αυτό το γεγονός και να διευκολύνει τους μαθητές του να μάθουν τις συγκεκριμένες ελληνικές λέξεις, επισημαίνοντας τις ομοιότητες στον τρόπο σχηματισμού.

Έχουμε όμως και εδώ ιδιαιτερότητες. Υπάρχει το ενδεχόμενο μια λέξη να έχει περάσει από τα αγγλικά στα ελληνικά τόσο ως άμεσο δάνειο όσο και ως μεταφραστικό. Στη νέα ελληνική χρησιμοποιούμε, για παράδειγμα, τόσο τη λέξη *σλίπιν μπαγκ* (άμεσο δάνειο), όσο και τη λέξη *υπνόσακος* (μεταφραστικό). Λέμε επίσης *ίντερνετ* και *διαδίκτυο*, *γκολκίπερ* και *τερματοφύλακας*, *σουπερμάρκετ* και *υπεραγορά*, κάποτε με μικρές διαφορές στη χρήση (π.χ. το *υπνόσακος* συχνότερα για βρέφη, το *σλίπιν μπαγκ* για ενήλικες, το *σουπερμάρκετ* πολύ πιο συχνό, το *υπεραγορά* χρησιμοποιείται ως ονομασία συγκεκριμένων καταστημάτων) ή με διαφορά στο επίπεδο ύφους (*γκολκίπερ* σε μεταδόσεις αγώνων από την τηλεόραση, *τερματοφύλακας* πιο κοινή, πιο συχνή λέξη). Παράλληλοι τύποι μπορούν να

εμφανιστούν και στην υποκατηγορία των σημασιολογικών δανείων. Για παράδειγμα, με τη σημασία 'εξάρτημα ηλεκτρονικού υπολογιστή' μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο το σημασιολογικό δάνειο ποντίκι όσο και το άμεσο δάνειο μάους, ενώ παρόμοια είναι η περίπτωση του ζεύγους αστέρας και σταρ στη σημασία 'διάσημος ηθοποιός'. Διαφορά υπάρχει και εδώ στο επίπεδο ύφους, ωστόσο είναι τόσο μικρή που δεν θα πρέπει να απασχολήσει τον διδάσκοντα ή τον διδασκόμενο τα νέα ελληνικά.

Περνώντας στις φράσεις, θα πρέπει να πούμε ότι ο αριθμός των κοινών εκφράσεων μεταξύ ελληνικής και αγγλικής είναι πραγματικά εντυπωσιακός, και οι περισσότερες οφείλονται σε δανεισμό από την αγγλική (ή από άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες) προς την ελληνική. Ο μεγάλος αριθμός φρασεολογικών ενοτήτων που είναι κοινές ανάμεσα στις δύο γλώσσες παρέχει σε αυτόν που διδάσκεται την ελληνική τη δυνατότητα να μεταφράζει αγγλικές εκφράσεις που γνωρίζει και να καταλήγει σε υπαρκτές ελληνικές. Ο διδάσκων, όμως, πρέπει να επισημαίνει συνεχώς τις παγίδες που αυτό μπορεί να έχει, καθώς δεν είναι λίγες οι φορές που οι μαθητές, παρασυρμένοι από την ομοιότητα που έχουν παρατηρήσει σε μεγάλο αριθμό φράσεων, θεωρούν ότι μπορούν να μεταφράζουν οποιαδήποτε έκφραση της μιας γλώσσας και να προκύπτει μια υπαρκτή έκφραση της άλλης.

Η τελευταία κατηγορία περιλαμβάνει τα δάνεια από αναγνώριση, λέξεις που σχηματίστηκαν σε ξένες γλώσσες – και στα αγγλικά – με βάση αρχαία ελληνικά στοιχεία και πέρασαν στη συνέχεια στη νέα ελληνική. Κατ' αρχάς, το λεξιλόγιο αυτό είναι σε μεγάλο βαθμό επιστημονικό, τεχνολογικό κτλ., επομένως ενδιαφέρει ανθρώπους προχωρημένης ελληνομάθειας και κυρίως ενήλικες. Μια πρώτη ιδιαιτερότητα αυτής της κατηγορίας είναι ότι ο διδασκόμενος εύκολα μπορεί να συνειδητοποιήσει υπαρκτές αντιστοιχίες μεταξύ αγγλικής και ελληνικής, π.χ. ότι το αγγλ. πρώτο συνθετικό *electro-* αντιστοιχεί στο ελλ. *ηλεκτρο-*, το αγγλ. δεύτερο συνθετικό *-logist* αντιστοιχεί στο ελλ. *-λόγος*, το αγγλ. δεύτερο συνθετικό *-rragia* αντιστοιχεί στο ελλ. *-ρραγία*, το αγγλ. πρώτο συνθετικό *radio-* αντιστοιχεί στο ελλ. *ραδιο-*, το αγγλ. δεύτερο συνθετικό *-phone* αντιστοιχεί στο ελλ. *-φωνο* κτλ. Μια ακόμη ιδιαιτερότητα είναι ότι ο (ενήλικας) ομιλητής της αγγλικής που μαθαίνει νέα ελληνικά, γνωρίζοντας αρκετές από αυτές τις αγγλικές λέξεις, αναγνωρίζει αμέσως σε αυτές τα ελληνικά στοιχεία που μαθαίνει, με αποτέλεσμα οι ίδιες οι αγγλικές λέξεις να αρχίσουν να αποκτούν γι' αυτόν μια σημασιολογική διαφάνεια που προηγουμένως δεν την είχαν. Συνειδητοποιεί έτσι ότι το αγγλ. πρώτο συνθετικό *cardio-* ανάγεται στην ελλ. λέξη *καρδιά*, το αγγλ. πρώτο συνθετικό *neuro-* ανάγεται στην ελλ. λέξη *νεύρο*, το αγγλ. δεύτερο συνθετικό *-therapy* ανάγεται στην ελλ. λέξη *θεραπεία* κτλ.

4. Επίλογος

Ας κάνουμε, όμως, μια σύντομη αναφορά στους λόγους για τους οποίους η ελληνική και η αγγλική παρουσιάζουν τόσες ομοιότητες στο λεξιλογικό υλικό, ιδιαίτερα σε αυτό της τελευταίας κατηγορίας. Το ίδιο ισχύει για τις

περισσότερες ευρωπαϊκές γλώσσες, ιδιαίτερα αυτές που ονομάζουμε δυτικοευρωπαϊκές. Ας εξετάσουμε ένα κείμενο στα πορτογαλικά:

«Anatomia é o estudo da estrutura macroscópica física dos organismos. Estuda as grandes estruturas, o esqueleto, a musculatura, os vasos sanguíneos arteriais e venosos.

Bioética é o estudo do relacionamento entre biologia, medicina e filosofia, especialmente da disciplina ética e metafísica.

Fisiologia é o estudo do funcionamento normal do organismo.»

Είναι προφανές ότι το κείμενο αυτό μπορεί να το κατανοήσει κάποιος που γνωρίζει ελληνικά και αγγλικά, χωρίς να γνωρίζει πορτογαλικά. Θα μπορούσε κανείς να αναρωτηθεί: η ελληνική και η αραβική ή η κινεζική, για παράδειγμα, παρουσιάζουν ανάλογες λεξιλογικές ομοιότητες – ανεξάρτητα από το πώς προέκυψαν αυτές – και γιατί ναι ή γιατί όχι; Την απάντηση θα την αναζητήσουμε στις ιστορικές συνθήκες που διαμόρφωσαν τους λαούς της Δυτικής Ευρώπης, της Αμερικής και της Αυστραλίας και τους κατέστησαν μια πολιτισμική ενότητα, για την οποία χρησιμοποιείται σήμερα ο όρος Δυτικός. Είναι ο πολιτισμός που στις μέρες μας τείνει να παγκοσμιοποιηθεί και να αφομοιώσει άλλες ισχυρότατες εθνικές ή υπερεθνικές πολιτισμικές παραδόσεις, όπως η ινδική, η κινεζική, η αραβική-μουσουλμανική κτλ. Βλέπουμε τι γράφει γι' αυτόν το Encarta World English Dictionary: *Western* σημαίνει μεταξύ άλλων 'found in or typical of countries, especially in Europe and North and South America, whose culture and society are greatly influenced by traditions rooted in Greek and Roman culture and in Christianity'. Η ενότητα αυτή του Δυτικού πολιτισμού, που έχει ως βάση του την ελληνική και στη συνέχεια τη ρωμαϊκή παράδοση, πάνω στις οποίες επικάθησε ως τρίτος παράγοντας ο χριστιανισμός, αυτή η ενότητα η οποία συνέδεσε σε μεγάλο βαθμό τις τύχες των λαών της Δυτικής – κυρίως – Ευρώπης, της Αμερικής και της Αυστραλίας με αποτέλεσμα την – όσο το δυνατόν – κοινή πολιτική, κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική, θρησκευτική κτλ. συγκρότηση, αυτή λοιπόν η ενότητα έχει επηρεάσει βαθιά τις γλώσσες μας και μας έχει προσφέρει κοινούς τρόπους να βλέπουμε τα πράγματα, όπως μας έδειξε και το παράδειγμα της άγνωστης στους περισσότερους από εμάς πορτογαλικής. Η ενότητα αυτή σφυρηλάτησε τις γλώσσες και σφυρηλατήθηκε από αυτές – γιατί γλώσσα και τρόπος να βλέπουμε τα πράγματα είναι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος.